

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.5.7>**БЛУД В.В.****ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
КАДРОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ****TO THE CHARACTERISTICS OF THE LEGAL STATUS
OF PERSONNEL UNITS OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE**

Актуальність статті полягає в тому, що Служба безпеки України являє собою досить розгалужене, структуроване утворення, яке має окрему систему кадрових підрозділів. Існування останніх є розповсюдженою практикою для підприємств, установ та організацій різних форм власності та сфери діяльності, що об'єднують велику кількість працівників. На ці структурні елементи покладаються важливі та виключні організаційно-управлінські та кадрово-облікові завдання і функції, передбачені нормами чинного законодавства. Водночас, в контексті роботи Служби безпеки України кадрові підрозділи кардинально відрізняються від служб персоналу інших, зокрема цивільних підприємств, передусім, специфікою свого адміністративно-правового статусу. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення поняття правового статусу кадрових підрозділів Служби безпеки України. Здійснено аналіз норм чинного законодавства, яке регулює правовий статус Служби безпеки України взагалі, а також її кадрових підрозділів, зокрема. Виділено ключові особливості, які характеризують правовий статус кадрових підрозділів Служби безпеки України. Зроблено висновок, що кадрові підрозділи Служби безпеки України – це важливі, поліфункціональні, структуровані адміністративні частки загальної системи Служби безпеки України, особливості правового статусу яких виражено в наступному: 1) кадрові підрозділи становлять собою централізовану структуру, яка складається із: а) Управління роботи з особовим складом, що є частиною Центрального управління Служби безпеки України та відповідає за стратегічне визначення векторів та координацію кадрової роботи в правоохоронному органів загалом; б) кадрових підрозділів регіональних та інших органів, які проводять кадрову роботу на місцях; 2) керівництво Управління роботи з особовим складом формується Президентом України, що забезпечує орієнтованість кадрової роботи в Службі з урахуванням актуальних викликів національної безпеки; 3) до сфери відання кадрових підрозділів входить організація та забезпечення фахової вищої освіти та направлення кандидатів на навчання до вишів Служби безпеки України; 4) кадрові підрозділи Служби безпеки України – це не тільки служба управління персоналом та оформлення службово-трудової діяльності, але й важливий суб'єкт формування морально-етичного клімату в діяльності органу та його співробітників військовослужбовців.

Ключові слова: *кадри, кадровий склад, правовий статус, Служба безпеки України, кадрові підрозділи.*

The relevance of the article lies in the fact that the Security Service of Ukraine is a fairly extensive, structured formation that has a separate system of personnel departments. The existence of the latter is a common practice for enterprises, institutions and organizations of various forms of ownership and spheres of activity, which unite a large number of employees. These structural elements are entrusted with important and exclusive organizational, managerial and personnel and accounting tasks and functions stipulated by the norms of current legislation. At the same time, in the context of the work of the Security Service of Ukraine, personnel departments are fundamentally different from the personnel services of other, in particular, civilian enterprises, primarily in the specifics of their administrative and legal status. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, proposes an author's definition of the concept of the legal status of personnel units of the Security Service of Ukraine. An analysis of the norms of the current legislation regulating the legal status of the Security Service of Ukraine in general, as well as its personnel units, in particular, is carried out. Key features that characterize the legal status of personnel units of the Security Service of Ukraine are highlighted. It is concluded that the personnel departments of the Security Service of Ukraine are important, multifunctional, structured administrative parts of the general system of the Security Service of Ukraine, the features of the legal status of which are expressed in the following: 1) personnel departments constitute a centralized structure consisting of: a) the Department of Personnel Work, which is part of the Central Department of the Security Service of Ukraine and is responsible for the strategic definition of vectors and coordination of personnel work in law enforcement agencies in general; b) personnel departments of regional and other bodies that carry out personnel work on the ground; 2) the leadership of the Department of Personnel Work is formed by the President of Ukraine, which ensures the orientation of personnel work in the Service taking into account current challenges to national security; 3) the scope of responsibility of personnel departments includes the organization and provision of professional higher education and the referral of candidates for study to higher education institutions of the Security Service of Ukraine; 4) personnel units of the Security Service of Ukraine are not only a personnel management service and registration of official and labor activities, but also an important subject of forming a moral and ethical climate in the activities of the body and its military personnel.

Key words: *personnel, personnel composition, legal status, Security Service of Ukraine, personnel units.*

Актуальність теми. Служба безпеки України являє собою досить розгалужене, структуроване утворення, яке має окрему систему кадрових підрозділів. Існування останніх є розповсюдженою практикою для підприємств, установ та організацій різних форм власності та сфери діяльності, що об'єднують велику кількість працівників. На ці структурні елементи покладаються важливі та виключні організаційно-управлінські та кадрово-облікові завдання і функції, передбачені нормами чинного законодавства. Водночас, в контексті роботи Служби безпеки України кадрові підрозділи кардинально відрізняються від служб персоналу інших, зокрема цивільних підприємств, передусім, специфікою свого адміністративно-правового статусу.

Стан дослідження проблеми. Варто відзначити, що правовий статус, як загальна теоретична категорія, а також правовий статус органів державної влади, зокрема Служби безпеки України, ставав предметом наукових досліджень багатьох науковців. Так, вказаній проблематиці приділяли увагу: М. О. Баймуратов, Я. В. Журавель, М. К. Золотарьов, С. В. Ківалов, А. Т. Комзюк, Т. О. Коломєць, Б. М. Лазарев, Н. Р. Нижник, О. В. Петришин, В. М. Селіванов та багато інших. Водночас, незважаючи на численні наукові здобутки, у науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання правового статусу кадрових підрозділів Служби безпеки України.

Саме тому мета статті полягає у тому, щоб надати характеристику правовому статусу кадрових підрозділів Служби безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що термін «статус» походить від латинського слова «status», що у буквальному перекладі означає «становище». За допомогою даного поняття у Давньому Римі позначалося соціальне становища особи у суспільстві, яке, у свою чергу, свідчило про обсяг правоздатності останньої. Окрім цього,

давньоримські юристи використовували цей термін для того, щоб відобразити приналежність особи до тієї чи іншої соціальної групи, верстви населення, наприклад: стан громадянства, стан свободи (вільний, а не раб), сімейний стан [1, с. 207; 2, с. 545; 3, с. 72].

Правовий статус, за визначенням С. В. Ківалова – це правовий стан, який характеризується комплексом прав та обов'язків. Деталізуючи це визначення, вчений виділяє наступні елементи правового статусу: правосуб'єктність та певне коло основних прав й обов'язків [4]. Також існує точка зору, що правовий статус – це обумовлена законом система взаємопов'язаних прав, законних інтересів й обов'язків суб'єкта [5; 6, с. 75]. В тлумаченні Л. Д. Москович правовий статус є цілісною правовою категорією, що характеризує весь спектр як юридичних можливостей, так і соціально-психологічних якостей суб'єкта права [7, с. 8].

В роботах окремих науковців розкривається сутність правового статусу безпосередньо суб'єктів публічного управління. Так, О. О. Бандурка вважає, що під правовим статусом державного органу слід розуміти сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [8, с. 25]. Т. В. Сараскіна головними характеристиками за якими можна визначити правовий статус всіх державних органів бачить: встановлення призначення органу та його місця в системі органів виконавчої влади; мету утворення органу; визначення сфери його діяльності; формулювання його завдань і функцій; встановлення прав і обов'язків (повноважень) щодо здійснення поставлених перед ним завдань та функцій у певній галузі чи сфері його відання; наділення його правом приймати відповідні правові акти; міру відповідальності органу та його посадових осіб за порушення законності в діяльності органу; порядок формування структури, штатів, фінансування, порядку ліквідації; компетенція в прийнятті, реалізації і контролі за виконанням власних рішень; інформаційне забезпечення органу виконавчої влади та його структурних підрозділів [9, с. 73–74; 10, с. 107]. За Я. В. Журавель в обсяг і характер правового статусу органів виконавчої влади в Україні повинні включатися повноваження і компетенція цих органів, що встановлюються законом, які мають можливість здійснювати адміністративно-владний вплив на певну сферу суспільних відносин, відносно якої здійснюють свої управлінські дії. Цей вплив також здійснюється через засоби адміністративного примусу, що знаходиться в межах адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади, закріпленого на законодавчому рівні [11, с. 41].

Враховуючи викладене, правовий статус кадрових підрозділів Служби безпеки України – це характеристика їх юридичного положення в структурі СБУ, що визначається статтями нормативно-правових актів, які закріплюють права, обов'язки та компетенцію органів та підрозділів Служби.

Особливості правового статусу кадрових підрозділів СБУ розкриваються у декількох аспектах. Перш за все, вони являють собою централізовану систему, керівництво якою здійснюється окремим структурним підрозділом центрального органу СБ України – центральним управлінням. Відповідно до статті 10 Закону України «Про Службу безпеки України», центральне управління СБУ відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. До його складу входять апарат Голови Служби безпеки України та функціональні підрозділи: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, інформаційно-аналітичний, оперативно-технічний, оперативного документування, слідчий, зв'язку, по роботі з особовим складом (управління), адміністративно-господарський, фінансовий, військово-медичний та інші згідно з організаційною структурою Служби безпеки України. Центральне управління Служби безпеки України видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов'язкові для виконання у системі Служби безпеки України. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюється не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників Служби безпеки України або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян. У межах своєї компетенції Центральне управління Служби безпеки України вносить Президенту України пропозиції про видання актів з питань збереження державної таємниці, обов'язкових для виконання органами державного управління, підприємствами, установами, організаціями і громадянами [12].

Отже, Управління роботи з особовим складом (далі – УРОС), як частина Центрального управління Служби безпеки України, здійснює загальну координацію, організацію, аналіз та керівництво кадровою роботою в усій структурі Служби. Саме воно відповідає за формування та виконання кадрової політики органу, забезпечує розвиток механізмів роботи із персоналом СБУ. При цьому, Управління – це не єдиний кадровий підрозділ.

Наступна особливість полягає в процесі формування особового складу кадрових підрозділів, зокрема керівництва Управління роботи з особовим складом Центрального апарату СБУ, що перебуває в сфері відання Президента України.

Президент – це керівник та представник держави, який займає особливе місце в системі органів державної влади, не відносячись до жодної з її гілок, але при цьому має досить широкі повноваження. СБУ, згідно до статті 1 Закону України «Про Службу безпеки України» прямо підпорядковується гаранту Конституції. Окрім того, за статтею 15 Закон та преамбули Указу Президента України «Питання Служби безпеки України», начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України призначаються на посади за поданням Голови Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України [12; 13].

Як особливість кадрових підрозділів Служби безпеки України неможливо не відмітити їх участь та важливу роль у забезпеченні професійної освіти службовців СБУ. На відміну від служб управління персоналом багатьох підприємств, установ та організацій різних форм власності, які займаються, переважно, документальним оформленням та обліком службового процесу, в діяльності СБ України вони також виконують важливі та широкі функції з питань організації фахового навчання.

Останню особливість правового статусу кадрових підрозділів Служби безпеки України також пов'язано із їх специфічним функціональним напрямом роботи, який пов'язаний із забезпеченням доброчесності в органах і підрозділах служби. Доброчесність – це невід'ємна складова морально-етичного портрету співробітників військовослужбовців СБУ на яких покладається найбільше коло найважливіших, небезпечних завдань. Проте, навіть за наявності такого навантаження, кожен співробітник має контролювати свою поведінку, дотримуватись принципів оперативно-службової діяльності органу та не порушувати внутрішні правила і норми. Саме контролем цих питань займаються кадрові підрозділи в аспекті чого розробляють та запроваджують спеціальні нормативно-правові акти, наприклад, Правила професійної етики та доброчесності військовослужбовця Служби безпеки України затверджені Наказом СБУ від 27.11.2023 № 474. Правила є сукупністю моральних та професійно-етичних принципів, правил і вимог, які регулюють засади поведінки військовослужбовців Служби безпеки України під час виконання ними своїх службових обов'язків. Ці Правила розроблено з метою запровадження етичних стандартів поведінки військовослужбовців СБУ, визначення принципів професійної етики та доброчесності, формування бездоганної репутації СБУ, удосконалення корпоративної культури, сприяння запобіганню та врегулюванню можливих конфліктних ситуацій за участі військовослужбовців СБУ, недопущення вчинення військовослужбовцями СБУ корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Кожен військовослужбовець СБУ ознайомлюється з положеннями цих Правил і керується ними. Після ознайомлення з цими Правилами військовослужбовець СБУ підписує повідомлення, яке долучається до матеріалів його особової справи кадровими підрозділами. Дотримання положень цих Правил військовослужбовцями СБУ враховується при їх просуванні по службі [14].

Висновки. Таким чином, кадрові підрозділи Служби безпеки України – це важливі, поліфункціональні, структуровані адміністративні частки загальної системи СБУ, особливості правового статусу яких виражено в наступному: 1) кадрові підрозділи становлять собою централізовану структуру, яка складається із: а) Управління роботи з особовим складом, що є частиною Центрального управління СБУ та відповідає за стратегічне визначення векторів та координацію кадрової роботи в правоохоронному органів загалом; б) кадрових підрозділів регіональних та інших органів, які проводять кадрову роботу на місцях; 2) керівництво Управління роботи з особовим складом формується Президентом України, що забезпечує орієнтованість кадрової роботи в Службі з урахуванням актуальних викликів національної безпеки; 3) до сфери відання кадрових підрозділів входить організація та забезпечення фахової вищої освіти та направлення кандидатів на навчання до вишів СБУ; 4) кадрові підрозділи СБУ – це не тільки служба управління персоналом та оформлення службово-трудової діяльності, але й важливий суб'єкт формування морально-етичного клімату в діяльності органу та його співробітників військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Клемпарський М.М. Лержавні службовці як суб'єкти трудового права України: дис... д-ра. юрид. наук : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2014. 403 с.
2. Словник іншомовних слів уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К. : Наук. думка, 2000. 680 с.
3. Ластович Д.М. Поняття адміністративно-правового статусу поліції як суб'єкта надання поліцейських послуг. *Наше право*. 2015. № 6. С.71-75.
4. Адміністративне право України : підручник за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2003. 896 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник пер. з рос. Х. : Консум, 2001. 656 с.
6. Міщенко І.В. Новели інституту митного режиму в контексті реформування митного законодавства. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 2(2). С. 73-77.
7. Москович Л.М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів: автореферат. дис... канд. юрид. наук : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2003. 21 с.
8. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. 506 с.
9. Сараскіна Т.В. Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні : дис. ...канд. юр. наук. Х., 2000. С. 73-74.
10. Угровецький О.П. Система оподаткування в Україні: становлення, адміністрування, реформування: дис... д-ра. юрид. наук : Київ: Київський міжнародний університет. 2009. 365 с.
11. Журавель Я.В. Складові адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади в Україні. Харків: Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку. 2019. С. 41-44.
12. Про Службу безпеки України: закон від 25.03.1992 № 2229-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 382.
13. Питання Служби безпеки України: указ від 27.12.2005 № 1860/2005. Офіційний вісник України. 2005. № 52. Ст. 3264.
14. Про затвердження Правил професійної етики та доброчесності військовослужбовця Служби безпеки України: наказ від 27.11.2023 № 474. Офіційний вісник України. 2024. № 8. Ст. 442.